

ISSN: 1308-5398

TARİH OKULU

YAZ 2009

IV

İZMİR

TARİH OKULU / ISSN 1308-5398

İlkbahar 2009, Sayı III

Yerel Süreli Yayın

İletişim Bilgileri

Yazışma Adresi: Ergene Mah. 454 Sok.

Bozkent Apt. No: 10 Kat: 1 Daire: 1 Bornova İzmir

Telefon: 0232 3428665

İnternet Adresi: **www.tarihokulu.org**

Elektronik Posta:

tarihokulu@tarihokulu.org / yenitarihokulu@gmail.com

Tarih Okulu, basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.

Dergide yer alan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Derginin tamamı veya bir kısmı kopyalanamaz, dağıtılamaz.

Dergide yayınlanan çalışmalar, kaynak gösterilmek koşuluyla kullanılabilir.

Yayınlanmasını istediğiniz çalışmalarınızı **tarihokulu@tarihokulu.org** ve

yenitarihokulu@gmail.com

adreslerine gönderebilirsiniz.

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni

Mustafa ALİCAN

Sorumlu Müdür ve Dergi Editörü

Gökhan KAĞNICI

Yazı İşleri Sorumlusu

Aytunç ÜLKER

Yayın Kurulu

Arş. Gör. Cihan ÖZGÜN

Arş. Gör. Mustafa ALİCAN

Arş. Gör. Murat TOZAN

M. Fatih ÇALIŞIR, M.A.

Serdar ÇAVUŞDERE, M.A

Yenal ÜNAL, M.A.

Aytunç ÜLKER

Gökhan KAĞNICI

Onur ERYEŞİL

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

Fatih DURGUN, A Comparison of Medieval European Guilds and *Akhism* in Anatolia in Terms of Their Emergence and General Functions 1-16

Cihan ÖZGÜN, XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yabancı Sermayeye Tepki: Aydın Sancağı Üzerine Bazı Tespitler 17-38

Gisele MARIEN, To Flee or Not to Flee – That’s the Question: An Assessment of Flight as a Response to Plague by the Muslim and Non-Muslim Residents of the Ottoman Empire in the 16th Century 39-51

Serdar ÇAVUŞDERE, Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar 53-75

Ahmet Ferit TEK, İdare-yi Umumiye-yi Vilayet ve İdare-yi Hususiye-yi Vilayet Kanunları (Transkripsiyon: **Yenal ÜNAL**) 77-101

ÇEVİRİLER

Daniel PIPES, Erken Dönem İslam Ordularında Bulunan Siyah Askerler *Black Soldiers in Early Muslim Armies* (Çeviren: **Mustafa ALİCAN**) 103-111

Cornelius NEPOS, Kimon ve Lysander *Kimon et Lysander (De Viris Illistribus)* (Çeviren: **Gökhan KAĞNICI**) 113-117

- Gotthard JÄSCHKE**, İsim Değişikliğine Dair Bir Mesele: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne
Vom Osmanischen Reich zur Türkischen Republik. Zur Geschichte eines Namenswechsels
(Çeviren: **Aytunç ÜLKER**) 119-126
- Gavin HAMBLY**, Delhi Sultanı Şemseddin İltutmüş'un Kırk Memlûku *Cihilgani* Kimdi?
Who Were the Chihilgānī, the Forty Slaves of Sultān Shams Al-Dīn İltutmish of Delhi
(Çeviren: **Gaye YAVUZCAN**) 127-136
- Muhammed ŞEBANKÂREÎ**, Selçuklular
Selâcika (Mecma'u'l-Ensâb)
(Çeviren: **Ahmad HESAMİPOUR KHELEJANİ**) 137-161

KİTAP İNCELEMELERİ

- Peter BURKE**, Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu
(Çeviren: **Mehmet KÜÇÜK**)
İnceleyen: **Mustafa ALİCAN** 163-169
- Atatürk'ün Yanı Başında / Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları
(Derleyen: **Mustafa Kemal ULUSU**)
İnceleyen: **Aytunç ÜLKER** 171-174
- Engin AYAN**, Büyük Selçuklu Devleti'nde Oğuz İsyanı
İnceleyen: **Gaye YAVUZCAN** 175-178
- Ebu Necîb SÜHREVERDÎ**, Nehcu's-Sülûk Fî Siyâseti'l-Mülûk / Yönetenlerin Yönetimi
(Editör: **Çığır Doğu ZORLU**)
İnceleyen: **İlcan Bihter BARLAS** 179-182

Birsel KÜÇÜKSİPAHIOĞLU, Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi
İnceleyen: **Sevtap GÖLGESİZ**

183-186

Andrew MANGO, 1938'den Günümüze Türkiye ve Türkler
(Çeviren: **Fusun DORUKER**)
İnceleyen: **Yenal ÜNAL**

187-191

Tarih Okulu
Yaz 2009
Sayı IV, 171-174.

Atatürk'ün Yanı Başında / Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Uluşu'nun Hatıraları, Derleyen: Mustafa Kemal Uluşu, 253 sayfa, 45 resim, Doğan Kitap, 5. Baskı, Aralık 2008, ISBN 978-975-991-954-2, 13 TL.

Aytunç ÜLKER*

Anı türünde verilen eserler tarihimizin aynası olmalarından dolayı tarih bilimi için önemli birer kaynaktır. Toplumların sosyal hayatlarında hatıra nakletmek önemli bir gelenektir. Özellikle yaşlı insanlar kendilerinden daha genç kimselere daha önce görüp geçirdiklerini, yaşadıkları ilginç olayları naklederler. “Atatürk'ün Yanı Başında / Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Uluşu'nun Hatıraları” da bu türde verilmiş bir eserdir. Eseri Nuri Uluşu'nun oğlu Mustafa Kemal Uluşu derleyip yayına hazır hale getirmiştir. M. Kemal Uluşu, 1940 yılında Ankara'da doğmuş ve Yüksek Ticaret Lisesi'ni bitirdikten sonra uzun yıllar özel sektörde yöneticilik ve danışmanlık yapmıştır. Daha sonra 1989-2001 senelerinde sırasıyla Ulaştırma Bakan Danışmanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanı Danışmanlığı ve Başbakanlık Spor Danışmanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1984-1986 tarihleri arasında Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı olmuştur. 1990 senesinde Ömür Boyu Türkiye Futbol Federasyonu Genel Kurulu üyeliğine kabul edilmiştir. Cumhuriyet, Tercüman, Takvim, Akşam, Star gibi gazetelerde spor yazarlığı, TGRT'de kendi adına bir futbol programı yapmış olan Mustafa Kemal Uluşu, halen İstanbul'da yaşamaktadır.

1972'de Nuri Bey, doğum gününde oğluna Atatürk'ün kendisine verdiği KA armalı resmi hediye eder. Bunun üzerine Atatürk'le geçirdiği yılların bahsi açılır ve oğlu Mustafa Kemal babasını anılarını yazması için ikna eder. Bundan sonra Nuri Bey gün gün, her ayrıntıya değinerek anılarını oğluna anlatır ve oğlu da anlatılanları yazıya döker. 29 Ekim 1979 yılında Nuri Uluşu vefat eder.

* Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. E-Posta: aytunculker@hotmail.com

Babasının anılarının geçmişe ışık tuttuğu farkında olan Mustafa Kemal Bey, Ekim 2008’de uygun bir fırsat yakalayarak babasının anılarının yayınlanmasını sağlar.

Kitap başlıca şu bölümlerden oluşmaktadır: “Önsöz”, “Mustafa Kemal Paşa’yla Tanışmam ve Maiyetine Girişim”, “Atatürk ve Türk Müziği”, “Atatürk’ün Sofra Kültürü”, “Atatürk’ün Günlük Hayatından”, “Atatürk’ün Kütüphanesi ve Okuma Aşkı”, “Atatürk’ün Yazarlığı ve Büyük Nutuk”, “Atatürk ve Tarih”, “Türk Dili Çalışmaları”, “Atatürk’le Seyahatlerimiz ve Gezilerimiz”, “Atatürk ve Çevresindeki İnsanlar”, “Atatürk, Krallar ve Sefirler”, “Atatürk’ün Askeri Tatbikatları ve Ege Manevraları”, “Atatürk’ün İnancı ve Dini Düşünceleri”, “Devrimler, Serbest Fırka ve Cumhuriyet Bayramları”, “Atatürk ve Spor”, “Atatürk’ün Kişisel Özellikleri, Zevkleri ve Giyim Kuşamı”, “Atatürk’ün Son Günleri ve Savarona Yatı”, “Atatürk Öldükten Sonra”, “Bitirirken” ve “Dizin”.

Eser, Nuri Ulusu’nun Atatürk’le nasıl tanıştığı ve nasıl onun emrine girdiği ile başlamaktadır. Ulusu’nun babası Hacı Tevfik, Atatürk’ü Samsun’a götüren “Bandırma” vapurunda görevli bir denizcidir. Bu sefer öncesi Atatürk’le tanışan Ulusu, 1927 yılında askerlik görevi için gittiği Ankara’da, Atatürk’ün kütüphanecisi olarak göreve başlar ve Onun ölümüne kadar bu görevi sürdürür. Eserde ortaya konulan anılar bu zaman aralığını kapsamaktadır.

Atatürk’ün hangi ses sanatçıları ve ne tür müzikleri dinlediğine yönelik anılar, eserin ilgi çeken bölümleri arasındadır. Bundan sonra Atatürk’ün sofrasına ilişkin merak edilenlere verilen cevapların yer aldığı bölüm geliyor. Yaşadığı dönemde ortada dolaşmaya başlayan, ölümünden sonraki dönemlerde de devamlı olarak istismar edilen, ülkeyi içki masasından yönetiyor eleştirilerine Atatürk’ün verdiği cevap çok ilgi çekicidir: *“Bu masada ben, memleket ve milletimin nabzını tutarım. Ülkemin, milletimin yükselmesi, refaha kavuşması için çareler ararım. Sonra daha önemli sebebi şudur. Bütün ihtilal ve inkılâplar hep geceleri olur. Binaenaleyh ben gece oturur, uyumam. Başvekilim istirahat etsin, uyusun ve sabah da dinç ve zinde olarak vazifesi başında bulunsun. Ben de onlardan sonra yatar ve uyurum.”*

Atatürk’ün kütüphanesinde en çok tarih kitaplarının bulunduğu, özellikle Türk ve İslam tarihine yönelik yoğun ilgi gösterdiğini anlamaktayız. Ulusu, Atatürk’ün hep itiraf ettiği bir gerçeği bizi aktarıyor; *“Bu engin bilgi ve görüşlerimi, tarih bilgime borçluyum. Tarihi bu denli okumasaydım, bilmeseydim, ülkemizi bekleyen tehlikeleri önceden görebilir miydim?”*

Atatürk'ün kitap okumayı çok sevdiği, kitaplara çok değer verdiği gibi her zaman duyduğumuz ifadeleri, eserin içerisinde buluyoruz. Nuri Ulusu, ilk İstanbul seyahatine giderken, kendisinin kitaplarını karton kutulara dizmeye çalıştığını, bu esnada Atatürk'ün gelerek, duruma müdahale ettiğini, kısa bir süreliğine yanından ayrıldıktan sonra cephanesinin sandıklarıyla Atatürk'ün geri geldiğini ifade ediyor. Şaşkınlık içerisinde kalan Ulusu, Atatürk'ün kendisine söylediği şu sözleri naklediyor; *“Savaşta bunlarla cephane taşıdık... Bu sandıklar benim için çok önemlidir. Şimdi o savaş bitti, yeni bir savaşımız başlıyor. O da kültür ve sanat savaşımızdır ve okumakla, kitapla olur... Cephanelerin yerini kitaplar alsın.”*

Sonraki bölümlerde Nutuk, yeni harfler, dil ve tarih, Türkçeleştirme çalışmalarından bahsediliyor. Bu süreçte bizzat Atatürk'ün yanında çalışan, ona yardımcı olan biri olarak, Ulusu önemli bir anısını bize aktarıyor; *“Atatürk'ün Arapça kökenli kelimelere karşı müthiş alerjisi vardı... O kadar ki, kendi adı Kemal'i bile Arapça kökenli olduğu için değiştirmeyi düşünmüştü. Bu mevzuda kütüphanede bayağı kafa yorduğuna bizzat şahit olmuştum. 'Kemal mi? Kamal mı?' diye kendi kendine konuşur, sorardı. Hatta bir ara Kamal adını kullanarak kendine az miktarda kart dahi bastırması, ama pek kullanmamıştı. Bilahare 1934'deki yasayla aldığı Atatürk soyadının başına sadece K. harfini koyarak K. Atatürk olarak imzalarını atarak bu probleme de çare bulmuştu.”*

Ulusu, Atatürk'ün kütüphanecisi olarak birlikte olduğu dönemde, onunla bütün yurt gezilerine katılmıştır. Her yurt gezisinde kitapların yanlarından eksik olmadığını belirtmiştir. Bu gezilerde halkla hep iç içe olan Atatürk'ü görmekteyiz. Eserde, bir diğer dikkat çekici konu başlığı Atatürk ve çevresindeki insanlardır. Bu bölümde Celal Bayar'dan başlayarak, Refik Saydam, Fevzi Çakmak, Afet İnan ve diğer başka kişilerle olan ilişkilerle tanıklık ediyoruz. Burada yaşanmış bazı olumsuz olaylar sonucu, duyguların ağır bastığını, Ulusu'nun İsmet İnönü'ye karşı olumsuz duygular beslediğini görüyoruz. Bu olumsuz duygular ifadelerle de yansımış şu şekilde dile getirilmiştir; *“Atatürk... Hisleriyle değil hep mantığı ile karar verirdi. İnönü'yü sevmediğini bilenlerdenim. Hiç haz etmezdi. İnönü'nün onu kıskandığı bilinirdi...”*

Bir diğer konu başlığı Atatürk'ün kişisel özellikleri, zevkleri ve giyim kuşamıdır. Atatürk'ün etrafındaki insanlara *“cucuk”* diye hitap etmesi, her sabah uyandığında güne şekerli kahve ile başlaması, kullandığı kolonya, kendi şahsına özel olarak Tekel tarafından üretilen ve üzerinde G.M.K ya da K.A özel

markalı, ucu yıldızlı sigara içmesi, yaz ve kış soğuk su içmesi, Dimitrikopolo markalı rakıya olan düşkünlüğü, Fevzi Çakmak'ın yanında rakı içmemesi gibi Atatürk'e dair değişik bilgiler veriliyor.

Bunların dışında, Atatürk'ün günlük hayatı, yurt dışından gelen misafirleri, askeri tatbikat ve ege manevraları, inancı ve dini düşünceleri, gerçekleştirdiği devrimler, Serbest Fırka olayı, Cumhuriyet bayramları, spor tutkusu, son günleri, Savarona hatırası ve ölümüne ilişkin daha nice bilgi ve anılar, bu eserde okuyucuya sunulmuştur.

Atatürk'ü ne kadar tanıyoruz? Onun okuma tutkusunu, yazarlığını, insanî yönlerini ne kadar biliyoruz? Bu eserde ortaya konulan anılar, bize bir nebze olsun bu eksikliğimizi gidermeye yardımcı olacak cinsten. Yazarın da ifade ettiği gibi bu eser, Atatürk'ün on iki yıl boyunca yanı başında bulunmuş olan bir kişinin ifadelerinden, onun sofrasına, esprilerine, gezilerine, dostluklarına, kırgınlıklarına, rüyalarına, ideallerine, yalnızlığına ve pek çok konuya birincil elden tanıklık ediyor.

Sonuç olarak eserde, Atatürk'e ilişkin anılar çeşitli konu başlıkları altında verilmiş, bilinmeyen yönleri ortaya konulmuştur. Anıların sahibi Nuri Ulusu, çok içten ve duygulu bir anlatım kullanmış, Atatürk'e olan bağlılığını ve tutkusunu anılarına yansıtmıştır. Kitabın içerisinde öyle hoş, öyle muazzam anılar var ki, zaman zaman kendinizi anlatılan sahnenin içerisinde buluyor ve o inanılmaz anlara şahitlik ediyorsunuz. Bazen göğsünüz gururla doluyor, bazen ağlıyor, bazen de gülüyorsunuz. Bunun sonucu olarak, eser içerisinde Atatürk'ü yücelten ifadeler sık sık tekrarlanmıştır. Bu durumun Atatürk'ün, yanında ve yakınında bulunan insanlar üzerinde yaratmış olduğu etkiyi göstermesi açısından hoş karşılanmalıdır, fakat çok sık yapılan bu tekrarlar, eser içerisindeki bazı yerlerde akıcılığı bozmuştur.